

Izvorni znanstveni rad.
Prihvaćen: 30. lipnja 2024.

INTEGRATIVNI PRISTUP NASTAVI NA PRIMJERU SUKREIRANJA KURIKULA PREMA DJELU PAVLA RITTERA VITEZOVIĆA „DVA STOLJEĆA UPLAKANE HRVATSKE”

Ana Kadović, prof.
Prirodoslovna škola Vladimira Preloga
Zagreb

Sažetak: U radu se istražuju mogućnosti primjene teorije proizvodnje i cirkulacije znanja u odgojno-obrazovnom sustavu s pomoću pristupa integrativne didaktike. Također se identificiraju zapreke u implementaciji interdisciplinarnih pristupa. Analizira se implementacija novih kurikula u hrvatski obrazovni sustav, a posebice međupredmetnih tema i međupredmetnog povezivanja. Na primjeru obrade nastavne teme iz predmoderne povijesti i hrvatske predmoderne književnosti razmatra se mogućnost integracije kurikula i poticanja učeničkih kompetencija. Koristeći se temom „Osmanska osvajanja hrvatskih zemalja”, osmišljenom prema djelu Pavla Rittera Vitezovića, predstavljaju se odgojno-obrazovni ishodi na razini interdisciplinarne teme nominalno za predmet Povijest te se navode aktivnosti i nastavni materijali za ostvarivanje tih ishoda. Analizom tog primjera rad naglašava važnost integracije znanja iz različitih područja kako bi se postigli željeni odgojno-obrazovni ishodi i potaknuo interdisciplinarni pristup učenju i poučavanju u srednjim školama.

Cljučne riječi: integrativna didaktika, Pavao Ritter Vitezović, inderdisciplinarnost u nastavi

Procesi proizvodnje, cirkulacije i medijacije znanja predstavljaju središnji istraživački fokus historije znanja, koja se pojavila kao nova, rastuća transdisciplinarna paradigma u 21. stoljeću.¹ Historija znanja ne osporava, već nadopunjava postojeće analitičke modele polazeći od pretpostavke da se znanje trajno razvija, mijenja i proizvodi u procesima cirkulacije između različitih društvenih sfera (Sarasin 2011). Time se otvaraju mogućnosti za nove oblike humanističkih istraživanja, ali i za unaprjeđenje procesa učenja i poučavanja unutar odgojno-obrazovnog sustava. U ožujku 2019. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je odluku o uvođenju novih kurikula nastavnih predmeta i međupredmetnih tema za osnovne škole, gimnazije i pojedine predmete strukovnih škola. Temeljna je ideja reforme „Škole za život” prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća (ishode učenja) za razliku od (do)tadašnjeg učenja usmjerenoga na sadržaj, čime se potencijalno postiže usklađivanje svih razina odgoja i obrazovanja koje prethode visokoškolskoj razini. U ovom radu, na primjeru jedne nastavne teme iz predmoderne povijesti i hrvatske predmoderne književnosti, nastoji se povezati teorija proizvodnje i cirkulacije znanja s praktičnom primjenom u obrazovnom sustavu s pomoću interdisciplinarnog modela integrativne didaktike, pružajući uvid u mogućnosti razvoja i unaprjeđenja kurikulnih tema. Povezivanje znanstvenog i metodičkog polja u ovom radu osvjetlit će spoznajne i praktične potencijale stvaranja tješnjeg odnosa između tih dvaju područja.

Teoretičari koncepta znanja i cirkulacije znanja u svojim studijama proučavaju čimbenike koji uvjetuju cirkulaciju te predlažu razlikovanje aristotelovske tripartitne podjele znanja, *theoria*, *praxis* i *poiesis*, kao dragocjeno analitičko sredstvo (Nillson Hammar 2018: 115). Međutim, često se naglašava da bi se, umjesto fokusa na proizvodnju i cirkulaciju znanstvenog i racionalnog znanja (*theoria*), više pažnje trebalo posvetiti praktičnom (djelatnom) i poietičkom (proizvodnom) znanju i njihovoj međusobnoj povezanosti (Ahlbäck 2018). Neadekvatan protok znanja i

¹ O historiografskim perspektivama, epistemologiji znanja, teoriji i uvjetima za ostvarenje cirkulacije znanja vidi Östling, Johan i dr. 2018.

strategije koje blokiraju cirkulaciju znanja predstavljaju intrigantne historijske i kulturološke teme, ali i izazov suvremenoga obrazovnog sustava u kontekstu javnog propitivanja prirode, uporabe i vrijednosti znanja. Uvođenjem novih kurikula u hrvatski obrazovni sustav ti su problemi u posljednjim godinama aktualizirani i intenzivirani. Osim predmetnih kurikula uvedeni su i kurikuli međupredmetnih tema koje se „ostvaruju međusobnim povezivanjem odgojno-obrazovnih područja i nastavnih tema svih nastavnih predmeta (...), a kompetencije nisu vezane za određeni predmet već se odnose na šire međupredmetne ciljeve i predstavljaju poveznicu od poučavanja prema cjeloživotnom učenju”.² Međutim, takve međupredmetne teme često ostaju marginalizirane u nastavnoj praksi, što rezultira neuspjehom u povezivanju i integraciji postojećih predmetnih kurikula.

Interdisciplinarno učenje i poučavanje ima dugu povijest. Počevši od Platona koji je naglašavao važnost povezivanja emocionalnih, praktičnih i intelektualnih vještina, preko prosvjetiteljskih pristupa Comeniusa, Rousseaua, Pestalozzija, do razvoja interdisciplinarnih ideja krajem devetnaestog i u dvadesetom stoljeću Steinera, Deweyja, Montessorija i Isaacs. U suvremenoj pedagoškoj literaturi sve se češće spominje paradigma integrativne didaktike kao teorije djelovanja³ koja zamjenjuje linearne modele nastave ili u kojoj se ti modeli križaju.⁴ Ovaj se pristup razvio kao reakcija na tradicionalne metode predavanja i memoriranja, s ključnim doprinosima pedagoga poput Johna Deweya, Jeroma

² Izdvojeno je i definirano sedam međupredmetnih tema: Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje, Zdravlje, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Održivi razvoj. O međupredmetnim temama, ciljevima, ishodima i kompetencijama (<https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/>).

³ Integrativna didaktika cjelovit je teorijski pristup koji predstavlja teoriju djelovanja usmjerenu na procese učenja željenih ciljeva i usmjerenja, ne zanemarujući individualne razlike u učenju i sve one popratne posljedice izvođenja nekih aktivnosti kojima cilj nije isključivo učenje pojedinih predmeta u monodisciplinarnom okruženju. Teorija djelovanja tako je dvojaka teorija koja omogućuje prema cilju usmjereno djelovanje nastavnika te djelovanje učenika u interakciji koje dopušta razumijevanje perspektive učenika. (Kiper, Mischke 2008). Pregledno o integriranom kurikulu i integrativnoj didaktici vidi Buljubašić-Kuzmanović (2014). *Integrirani kurikulum u funkciji razvoja pedagoških kompetencija*.

⁴ Prema Meyeru vrste nastave mogu se grupirati u četiri temeljna oblika: tradicionalna (predavačka), individualizirajuća (slobodan rad, samoorganizirano učenje), kooperativna (rad na projektu) i zajednička (izvannastavne aktivnosti) (Mayer 2005).

Brunera i Leva Vygotskoga⁵ te naposljetku razvoja integrativnih teorija Beana (Beane 1997) i Millera (Miller 1990). Suvremeni radovi naglašavaju da nije riječ samo o teorijskom konceptu, već o pristupu koji može transformirati obrazovanje na praktičnoj razini, pripremajući učenike za kompleksne izazove 21. stoljeća.⁶ Dakle, integrativna didaktika predstavlja pristup obrazovanju koji objedinjuje različite metode i sadržaje učenja kako bi se stvorilo koherentno i holističko iskustvo za učenike. Naglasak je na povezivanju znanja, aktivnom i kontekstualnom učenju s ciljem razumijevanja međusobnih odnosa i primjene različitih ideja i koncepata u stvarnom svijetu. U suvremenom obrazovnom sustavu uključuje upotrebu tehnologije, održivi razvoj, globalno i inkluzivno obrazovanje te poticanje kritičkog mišljenja i rješavanje problema, čime se ostvaruje dinamično obrazovno iskustvo.

U fokusu integrativne didaktike tri su temeljna ishoda učenja: *znati*, *činiti* i *biti*.⁷ Učeničke kompetencije mogu se razvijati u monodisciplinarnom, multidisciplinarnom, interdisciplinarnom i transdisciplinarnom okružju od kojih posljednja tri predstavljaju jedan od integrativnih procesa. Od učenika se, u tom kontekstu, očekuje prikupljanje relevantnog znanja iz različitih predmeta i njihova primjena u svakodnevnom životu, dok se kriteriji uspješnog učenja temelje na sposobnosti učenika da integriraju znanje (Whitty, Rowe, Aggleton 1994).

⁵ John Dewey istražuje koncept iskustvenog učenja i potrebu za dinamičnim, relevantnim obrazovnim praksama koje integriraju različite discipline (Dewey 1938). Bruner naglašava važnost strukture znanja i načine kako učenici uče, promičući ideje koje su osnova za integrativni pristup obrazovanju (Bruner 1960). Vygotsky raspravlja o socijalnoj konstrukciji znanja i važnosti socijalne interakcije (Vygotsky 1987).

⁶ Dr. Heidi Hayes Jacobs autorica je brojnih radova i knjiga koje se bave integracijom kurikula, interdisciplinarnim pristupima u obrazovanju i transformacijom nastavnih praksi. U knjizi *Curriculum 21: Essential Education for a Changing World* istražuje kako modernizirati i transformirati kurikulum koji bi bolje odgovorio na izazove suvremenog svijeta, uključujući potrebu za integriranim i relevantnim obrazovnim iskustvima (Jacobs 2010).

⁷ Prema razinama učenja, najniža razina „znati” predstavlja rezultate učenja povezane s predmetnim disciplinama koje je ujedno i najlakše vrjednovati i zato još uvijek predstavlja najčešći oblik učenja i poučavanja; u sredini se nalazi razina „činiti” koja predstavlja interdisciplinarne rezultate učenja i poučavanja (kritičko mišljenje, rješavanje problema, služenje tehnologijom, djelotvorna komunikacija); najviša razina „biti” predstavlja transdisciplinarne rezultate učenja (biti tolerantan, brižan, odgovoran) koji nadilaze discipline (Buljubašić-Kuzmanović 2014: 99).

PRILOG 1: Tri razine integracije kurikula (Buljubašić-Kuzmanović 2014: 99)

Pristupi/značajke	Multidisciplinarni	Interdisciplinarni	Transdisciplinarni
CENTAR ORGANIZACIJE	kroz strukturu pojedinačnih disciplina	kroz socijalnu interakciju i međupredmetnu konstrukciju	kroz međusobno ovisna i povezana znanja unutar stvarnoga života
KONCEPT UČENJA	koristi se disciplinama, potiče kontakt među disciplinama	povezuje discipline, potiče dijalog među disciplinama	nadilazi discipline
INTEGRACIJA	blaga/umjerena	osrednja/intenzivna	promjena paradigme
REZULTATI UČENJA	ZNATI	ČINITI	BITI

Osim kurikula međupredmetnih tema, u *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* vidljiva je tendencija integracije predmetnih disciplina preko strukturiranja kurikula u šira odgojno-obrazovna područja.⁸ Unatoč pojedinačnim iskustvima iz prakse nedostaju istraživanja i pouzdane povratne informacije o uspješnosti provedbe takva strukturiranja. Nastavnici često navode međupredmetne i interdisciplinarne pristupe kao motivirajuće i ugodne prakse koje omogućuju ugrađivanje relevantnosti i značenja u kurikulum. Međutim, implementacija takvih pristupa suočava se s brojnim izazovima. To uključuje nedostatak nastavničkih kompetencija, iskustva i samopouzdanja, velik broj razreda i kurikula koje provodi jedan nastavnik, samostalnu edukaciju o (ne)obveznim temama za učenike i poučavanje, smanjen interes učenika za dodatnim angažmanom koji ne rezultira sumativnim vrednovanjem te na koncu manjak interesa nastavnika za samostalno osmišljavanje koherentnih interdisciplinarnih

⁸ Jezično-komunikacijsko područje, matematičko područje, prirodoslovno područje, tehničko i informatičko područje, društveno-humanističko područje, umjetničko područje i tjelesno i zdravstveno područje (*Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje – NOK*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf).

tema s jasnim vezama i provedbom posredstvom aktivnih i iskustvenih metoda učenja. Posebno je problematičan nedostatak adekvatnih resursa za poučavanje takvih tema u postojećim kurikulumima i nastavnoj literaturi.⁹ Sve to u praksi dovodi do rijetkih sustavnih i planskih implementacija integrativnih ishoda koji su ključni za suvremeno obrazovanje usmjereno prema znanstvenim praksama povezivanja i preplitanja različitih specijalističkih disciplina i interdisciplinarnih studija.

Primjer primjene opisane teorije u nastavnoj praksi obuhvaća izradu materijala (scenarija) za poučavanje nastavne jedinice (teme) koja demonstrira mogućnosti integrativnog pristupa. U ovom slučaju riječ je o interdisciplinarnom povezivanju prema metodi ispreplitanja.¹⁰ Ta metoda podrazumijeva integraciju različitih disciplina oko jedne izabrane teme. Kako bi nastavnici mogli praktično i utemeljeno provoditi integrativne nastavne teme iz različitih disciplina, potrebno ih je potaknuti na nadilaženje predmetne specijalizacije. Stoga je važno u pripremi materijala za poučavanje priložiti pregled stručne relevantne literature uz sažetak novih znanstvenih spoznaja kako bi nastavnici upotpunili svoje stručne kompetencije i stekli uvid u različite perspektive. Nakon toga potrebno je postaviti ključno pitanje nastavne jedinice (teme), jasno definirati ishode te odabrati prikladne materijale koje nastavnici mogu prilagoditi za učenje i poučavanje u svojim školama. Pri prilagodbi nastavnih materijala treba voditi računa o dobi učenika, mogućnostima daljnje razrade i upotrebe digitalnih materijala u postojećem školskom okruženju.

⁹ O iskustvima europskih zemalja o uvođenju, provedbi i problemima međupredmetnih i integrativnih kurikula usp. „Cross-curricular themes in secondary education. Report of a CIDREE collaborative project” (http://www.cidree.org/fileadmin/files/pdf/publications/Cross-curricular_Final_Report.pdf). O prošlim i trenutačnim projektnim aktivnostima CIDREE (Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe) usp. <http://www.cidree.org/>. O specifičnim rezultatima primjene integrativnih kurikula usp. Edgerton 1990.

¹⁰ Prema Fogartyju postoji deset različitih modela povezivanja nastavnih planova i programa s tim da svaki nastavnik, učenik ili student zadrži vlastiti pogled na proces integracije, bez ograničavanja: podijeljeno (fragmentirano), povezano, ugniježđeno, sekvencionirano, dijeljeno (partnersko), isprepletano (tematsko), povezano (prenosivo), integrirano (cjelovito), uronjeno i umreženo (Fogarty 1991).

Tema koja će poslužiti za demonstraciju jest ***Osmanska osvaja-nja hrvatskih zemalja prema djelu Pavla Rittera Vitezovića: „Dva stolje-ća uplakane Hrvatske”***. U okviru te teme interdisciplinarno se povezuju kurikuli Povijesti, Hrvatskoga jezika i Latinskoga jezika. U godini uvođe-nja novih kurikula u hrvatski obrazovni sustav, u novome ruhu svjetlo dana ugledao je u historiografiji spominjan, ali neproučen lirsko-epski spjev Pavla Rittera Vitezovića *Dva stoljeća uplakane Hrvatske* (Vitezović 2019). Pomno kritički priređeno dvojezično izdanje obogaćeno uvod-nom književnopovijesnom studijom omogućuje raznoliku upotrebu u srednjim školama ovisno o afinitetima pojedinih nastavnika, razrednih odjela ili škola. Pregledom dostupnih odobrenih udžbenika za sva četiri razreda gimnazije utvrđeno je da se P. R. Vitezović i njegova djela uop-će ne spominju.¹¹ U znanstvenim krugovima Vitezović nije zaboravljen autor s obzirom na to da je u posljednjih dvadesetak godina objavljeno više djela i zbornika posvećenih njegovu životu i radu.¹² Stoga bi i na-stavnicima i učenicima moglo biti intrigantno pratiti recentna znanstve-na istraživanja i raspravljati o ulozi Vitezovića kao ideologa u povijesti hrvatske političke misli.

¹¹ Odobreni udžbenici izdavačkih kuća Profil, Školska knjiga, Alfa i Meridijani za predmete Povijest, Latinski jezik i Hrvatski jezik prema popisu literature.

¹² Od recentnijih izdanja koja se sintetski bave Vitezovićevim životom i književnom djelatnošću usp. Vitezović, Pavao Ritter (ur. Violeta Moretti i Gorana Stapanić). 2019. *Epistolae metricae*. Split: Književni krug; Jembrih, Alojz; Jukić, Ivana. 2016. *Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652 – 1713): zbornik radova s 3. međunarodne kroatološke konferencije „Pavao Ritter Vite-zović i njegovo doba (1652. – 1713.)”*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu; Kosić, Ivan (ur). 2013. *Pavao Ritter Vitezović u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: u povodu 300. obljetnice smrti*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica; Blažević, Zrinka. 2002. *Vitezovićeva Hrvatska između stvarnosti i utopije: ideološka koncepcija u djelima postkarlovačkog ciklusa Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.)*. Zagreb: Barbat.

PRILOG 2: Ključni pojmovi za ostvarivanje ishoda, nadopunu stečenih i stvaranje novih stručnih znanja po predmetnim područjima za nastavnike te posredno i za učenike

POVIJEST	LATINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST	HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
<i>Imperijalno višegraničje</i> (Hrvatsko Kraljevstvo između Osmanskog Carstva, Habsburške Monarhije i Mletačke Republike)	egdotika Vitezovićeve djela	tiskana izdanja novovjekovnih djela
Bečki rat (1683. – 1699.)	latinistička djelatnost P. R. Vitezovića	književna djelatnost P. R. Vitezovića
politička djelatnost P. R. Vitezovića	usporedba s antičkom epikom (Vergilije: „Eneida”)	prototip hrvatskoga nacionalnog epa
prostor „oživljene” Hrvatske	Prozopopeja	obilježja epskoga pjesništva
utvrde i istaknuti pojedinci – dokaz povijesnoga kontinuiteta	latinski jezik kao <i>lingua communis</i>	antitetičko suprotstavljanje <i>Nas i Njih</i>
kronološko načelo pripovijedanja	metrika – heksametar	iskazni subjekt majke – Hrvatske
osmanska osvajanja hrvatskih prostora između 1500. i 1700. god.	alegorijske heroide (antika i humanizam) i humanističke tužaljke	

Kako bi se lirsko-epski spjev P. R. Vitezovića mogao uspješno prilagoditi nastavnomu procesu, potrebno ga je uklopiti u postojeće predmetne kurikule. Prema kurikulu „svrha nastave Povijesti je poticati interes učenika za proučavanje prošlosti, omogućiti razumijevanje sadašnjosti te stjecanje znanja i vještina nužnih za upućeno i aktivno sudjelovanje u društvu kao građana lokalne zajednice, Hrvatske, Europe i

svijeta”.¹³ Predmetni kurikulum Povijesti organiziran je u pet područja: društvo, ekonomija, znanost i tehnologija, politika te filozofsko-religijsko-kulturno područje, koja odgovaraju područjima proučavanja prošlosti u povijesnoj znanosti. Nastavni sadržaji vezani uz osmanska osvajanja hrvatskih zemalja predviđeni su za obradu u drugome razredu općih, prirodoslovno-matematičkih, jezičnih, prirodoslovnih i klasičnih gimnazija.¹⁴ Kurikul nastavnoga predmeta Latinski jezik u drugome razredu gimnazije predviđa da „učenik na prilagođenim tekstovima stječe osnovne jezične kompetencije i ostvaruje uvid u temeljne fenomene rimske civilizacije i povijesti (...), a na drugoj su razini učiteljima i učenicima ponuđene teme koje opisuju društvene, političke, religijske i druge fenomene klasične rimske starine i postklasičnoga latinитета”.¹⁵ Hrvatski latinisti u odobrenim udžbenicima latinskoga jezika za gimnazije zastupljeni su u nevjerojatno malom broju.¹⁶ Upravo zbog tog nedostatka, odabrani ulomci Vitezovićeva djela, ovisno o afinitetima predmetnih nastavnika, mogu se uklopiti u bilo koje od triju područja učenja i poučavanja latinskoga jezika: jezičnu pismenost (pravilno čitanje i pisanje, vokabular, gramatika), iskustvo teksta i komunikaciju (analiza i prijevod rečenice i teksta, kontekstualizacija pročitanaoga i razumijevanje poruke

¹³ Cjelovit kurikulum nastavnog predmeta Povijest dostupan je na poveznici: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html.

¹⁴ Navedena tema zastupljena je i u kurikulumu šestoga razreda osnovne škole. Iako se ulomci teksta mogu prilagoditi za učenje i poučavanje u osnovnoj školi, dublja književnopovijesna analiza za koju su potrebne dodatne vještine u analitičkome pristupu tekstu uglavnom nije primjenjiva za učenike te dobi niti odgovara predviđenim odgojno-obrazovnim ishodima nastave Povijesti u šestom razredu. Odgojno-obrazovni ishod na razini kurikula Povijesti za drugi razred srednje škole koji se djelomično može ostvariti ovom temom jest: POV SŠ D.2.1. Učenik analizira državno-politički razvoj u srednjem i ranom novom vijeku u svijetu, Europi i u hrvatskim zemljama. Razrada toga ishoda predviđa da učenik može objasniti osmanska širenja u Europi i na hrvatska područja te zaključiti o osmanskom utjecaju na razvoj hrvatskih zemalja.

¹⁵ Cjelovit kurikulum nastavnog predmeta Latinski jezik dostupan je na poveznici: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_143.html.

¹⁶ U udžbeniku za prvi razred gimnazije hrvatski latinisti i odabrana djela uopće se ne spominju (Bažarić 2019), a u udžbeniku drugoga razreda u posljednjem sedmom poglavlju (Identitet i baština) daje se pregled hrvatske latinističke književnosti s popisom autora, dok su od tekstova ponuđeni prilagođeni ulomci T. Arhiđakona (*Historia seu cronica Salonitarum atque Spalatinorum pontificum, I, 1., 2., 4.*), M. Marulića (*Maximo Pontifici Adriano VI. Marulus Spalatensis humilis ac suplex*) i R. Boškovića (dva odabrana epigrama u prijevodu I. Martinovića) (Bažarić 2020).

teksta), civilizaciju i baštinu (identitet i baština)¹⁷ s naglaskom na hrvatsku latinističku baštinu. Prema kurikulumu Hrvatskoga jezika u drugome razredu gimnazije proučavaju se književnopovijesna razdoblja hrvatske renesanse, baroka, klasicizma i predromantizma uz obvezne književne vrste novelu, roman, dramu, komediju i lirsku poeziju.¹⁸ Epski spjev i književna tema epske poezije od antike do 19. st. pregledno i na ulomcima temeljnih djela (*Ilijada*, *Odiseja*, *Eneida*, srednjovjekovni nacionalni epovi, *Judita*, *Osman* i dr.), kao i hrvatska djela protuturske tematike, kurikulumom su predviđena tek za treći razred gimnazije.¹⁹ Iako su novi kurikuli različitih nastavnih predmeta pokazali nedostatke u obradi pojedinih tema i cjelina koji otežavaju uspostavu kvalitetnih interdisciplinarnih veza, predmetnim nastavnicima ipak je dana sloboda u izboru sadržaja i prilagodbi aktivnosti kako bi ostvarili planirane odgojno-obrazovne ciljeve. S obzirom na obilje sadržaja i obveznih ishoda koje treba postići tijekom školske (nastavne) godine, u planiranju ove teme bit će uzeto u obzir ostvarivanje i praktična primjenjivost interdisciplinarnih ciljeva.

Prijedlog provedbe nastavne teme ***Osmanska osvajanja hrvatskih zemalja prema djelu Pavla Rittera Vitezovića: „Dva stoljeća uplakane Hrvatske”*** zamišljen je kao dvosat obrade novoga nastavnoga gradiva, a svi predviđeni nastavni materijali mogu se prilagoditi i nadopuniti za održavanje samostalne nastave bilo kojeg od triju navedenih predmeta, zasebno ili u korelaciji, jednog ili više predmetnih nastavnika. Osmišljene aktivnosti temelje se gotovo u potpunosti na samostalnom ili skupinskom radu učenika uz vođene upute nastavnika. Nastavne aktivnosti podijeljene su u nekoliko skupina ovisno o dijelu sata i ostvarivanju željenih odgojno-obrazovnih ishoda.

¹⁷ Prema kurikulumu nastavnog predmeta Latinski jezik.

¹⁸ Cjelovit kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik dostupan je na poveznici: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html.

¹⁹ Isto.

PRILOG 3: Predviđeni odgojno-obrazovni ishodi na razini interdisciplinarne teme za nastavni predmet Povijest²⁰

Učenik će moći:
1. uvidom u sekundarnu literaturu prepoznati važnost prevoditeljske djelatnosti za djela hrvatskih latinista
2. analizom izvornoga teksta i povijesnog zemljovida objasniti osmanska širenja na hrvatska područja
3. usporedbom i interpretacijom pisanih izvora zaključiti o stupnju osmanskoga utjecaja na razvoj i kulturnu baštinu hrvatskih zemalja
4. izdvajanjem povijesnih ličnosti iz izvornoga teksta analizirati ulogu pojedinca u protuosmanskim sukobima
5. povezivanjem nastavnih sadržaja iz predmeta Povijest, Latinski i Hrvatski jezik, osvijestiti mogućnosti, važnost i korelacijske veze unutar humanističko-društvenih znanosti

Učenici samostalnim radom na izabranim ulomcima Vitezovićeve djela i dodatne odabrane stručne literature razvijaju različite povjesničarske, ali i jezične te književnopovijesne vještine. Očekivani rezultati učeničkog rada prikazani su u tablici redoslijedom izvršavanja aktivnosti na nastavnom satu s naznakom integracije pojedinih nastavnih, odnosno znanstvenih područja, s kojima se učenik tek upoznaje ili proširuje već stečena znanja.

²⁰ Ishodi se prilagođavaju nastavnomu predmetu na koji se stavlja naglasak u učenju i poučavanju interdisciplinarne teme.

PRILOG 4: Predviđeni odgojno-obrazovni ishodi na razini nastavne aktivnosti

Broj priloga	Izabrani ulomci izvornoga teksta ili stručne literature te digitalni izvori	Očekivani rezultat učeničkog rada Učenik:	Nastavni predmet/ znanstveno područje
1.	Izabrane stranice mlađega otiska Vitezovićeve <i>Plorantis Croatiae saecula duo</i> iz digitalnoga kataloga NSK	– prepoznaje primarna obilježja djela (tisak, jezik, struktura djela) – čita i prevodi naslovniciu djela	– Povijest – Hrvatski jezik – Latinski jezik
2.	Ulomak iz razgovora L. Plejić Poje sa Z. Blažević, prevoditeljicom djela	– osvještava važnost prevodilačke djelatnosti i uopće poznavanje latinskoga jezika za razumijevanje hrvatske književne i povijesne baštine	– Latinski jezik – Hrvatski jezik (intervju)
3.	Digitalni nastavni materijal – tiskarska djelatnost P. R. Vitezovića i tisak u Zagrebu na prijelazu 16./17. stoljeća	– upoznaje djelatnost središnjega laboratorija za restauraciju i konzervaciju Hrvatskoga državnog arhiva – proširuje znanja o tiskarskoj djelatnosti, izgledu novovjekovnih knjiga te mogućnostima njihove restauracije – prepoznaje važnost čuvanja povijesne i kulturne baštine	– Povijest – Hrvatski jezik – Latinski jezik – prirodoslovne znanosti (Kemija, Biologija)
4.	Umna mapa – prikaz stručnoga članka D. Dukića: „Hrvatska epika od Marulića do Mažuranića” ²¹	– temeljem stečenoga znanja prepoznaje osnovna obilježja te predstavnike i vrste nacionalnog epa – promišlja o problemu (ne)postojanja hrvatskoga nacionalnog epa	– Hrvatski jezik – Latinski jezik

²¹ Tekst stručnoga članka dostupan u integriranom udžbeniku hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije (Serdarević, Čubrić, Gligorić, Medić 2020: 150–153).

5.	Izabrani ulomci P. R. Vitezovića: <i>Dva stoljeća uplakane Hrvatske</i> (samostalni rad ili rad u skupini)	– vježba čitanje latinskoga heksametra i hrvatskoga prijevoda – samostalnim i radom u skupini rekonstruira tijek osmanskih osvajanja hrvatskih zemalja – interdisciplinarnim pristupom i radom na tekstu razvija povjesničarske, jezične i književnopovijesne vještine	– Povijest – Hrvatski jezik – Latinski jezik
6.	Samostalni učenički rad	– odabirom različitog formata prikaza željenoga sadržaja iz nastavne teme (likovni rad, pjesma, povijesni esej, digitalna vizualizacija i sl.) kreativno se izražava i samostalan je u radu – stvara želju za daljnjim istraživanjem i osvještavanjem specifičnoga područja interesa	– Povijest – Hrvatski jezik – Latinski jezik – Likovna umjetnost – međupred- metne teme (Učiti kako učiti, IKT u nastavi i dr.)

U djelu P. R. Vitezovića nastavnici povijesti mogu pronaći opsežnu bazu kronološki nizanih povijesnih činjenica i procesa uz brojne kontekstualne podatke. Učenicima se može rastumačiti razdoblje osmanskih osvajanja na prostoru Hrvatske sustavno i u potpunosti na izvornom tekstu. Izborom kraćih ulomaka djelo može poslužiti za ponavljanje i usustavljanje prethodno obrađenih nastavnih sadržaja te za različite razine provedbe učeničkog vrednovanja. Nastavnici latinskoga jezika mogu iskoristiti djelo za odabir jednostavnijih ili složenijih latinskih stiha te s učenicima uvježbavati gramatička pravila, metrički sustav, čitanje latinskoga stiha te analizu i prijevod latinskih rečenica. Pri tome se sve ove aktivnosti kulturno i civilizacijski povezuju s poviješću Hrvatske i njezinom latinističkom baštinom. Nastavnici hrvatskoga jezi-

ka mogu iskoristiti izvrstan hrvatski prijevod ovog djela kako bi ostvarili razne odgojno-obrazovne ishode u području književnosti i stvaralaštva, pružajući učenicima uvid u predmodernu hrvatsku književnost.

Suvremene teorije kulturnih transfera kojima se ispituju najraznorsnije forme i prakse kulturnih prijenosa i prožimanja mogu ponuditi odgovore na probleme neadekvatnog protoka znanja unutar i između znanstvenoga, stručnoga, ali i javnog prostora u kontekstu propitivanja prirode, upotrebe ili vrijednosti znanja. Obrazovni sustav prolazi kroz intenzivne promjene koje naglašavaju važnost inkluzivnog, integrativnog, kompetencijskog i „znanja za život”, a stručnjaci i praktičari još uvijek pronalaze potrebne odgovore na brojne izazove s kojima se susreću nastavnici u provedbi takvih reformnih kurikula. U ovome je radu prikazan tek jedan mogući smjer provedbe opisane reforme „Škole za život”. Interdisciplinarna nastavna tema osmišljena je u potpunosti prema ishodima postojećih kurikula uz prilagodbu metoda učenja i poučavanja prema modelu ispreplitanja kojim se integriraju različite discipline (povijest, hrvatski i latinski jezik) oko zajedničke teme (Osmanska osvajanja hrvatskih zemalja). Slijedeći modele integrativnog pristupa učenju i poučavanju, osmišljene su nastavne aktivnosti kojima će učenici uočavati veze između disciplina i stvarati relacije sa stvarnim životom, s ciljem osuvremenjivanja i popularizacije humanističkih znanosti na različitim razinama obrazovanja.

DODATNI PRILOG: MATERIJAL ZA NASTAVNIKE POUČAVATI, LATINSKOGA I HRVATSKOGA JEZIKA ZA PROVEDBU INTEGRATIVNE NASTAVNE TEME
Osmanska osvajanja hrvatskih zemalja prema djelu
Pavla Rittera Vitezovića „Dva stoljeća uplakane Hrvatske”

A. ISHODI NA RAZINI PREDMETNOGA KURIKULA (Povijest, Latinski jezik, Hrvatski jezik)

** Nastavnik može prilagoditi nastavne sadržaje jednom ishodu ili više ishoda te kombinirati ishode iz jednog ili više predmeta.*

• **POV SŠ D.2.1.**

Učenik analizira državno-politički razvoj u srednjem i ranom novom vijeku u svijetu, Europi i u hrvatskim zemljama.

• **SŠ HJ B.3.2.**

Učenik uspoređuje književne tekstove iste teme ili žanra na sadržajnoj i izraznoj razini i tumači reprezentativnost književne vrste u različitim književnopovijesnim razdobljima.

• **SŠ HJ C.2.2.**

Učenik analizira tekstove iz hrvatske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na vlastiti kulturni identitet.

• **SŠ (2) LJ C.2.2.**

Komentira, diskutira i zaključuje o sadržaju izabrane teme i njezinu odnosu prema širem društvenome, znanstvenome, kulturnome, književnome i umjetničkom kontekstu.

B. ISHODI NA RAZINI AKTIVNOSTI I IZABRANI MATERIJALI ZA PROVEDBU AKTIVNOSTI

Aktivnost 1: Izabrane stranice mlađega otiska Vitezovićevega djela *Plorantis Croatiae saecula duo* iz digitalnoga kataloga NSK (dostupno na <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=11870>).

Učenik će:

- prepoznati osnovna obilježja djela (naziv, autor, jezik, tisak, kronološko načelo pripovijedanja...)

Aktivnost 2: Digitalni nastavni materijal: „Pavao Ritter Vitezović u Hrvatskome državnom arhivu (učenički rad)” (korelacija: *Biologija, Kemija s vježbama*)

Učenik će:

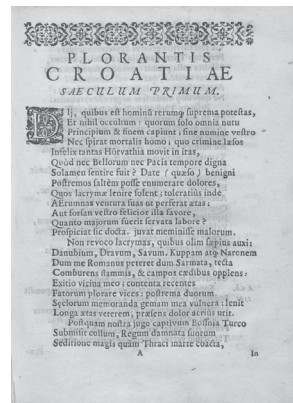
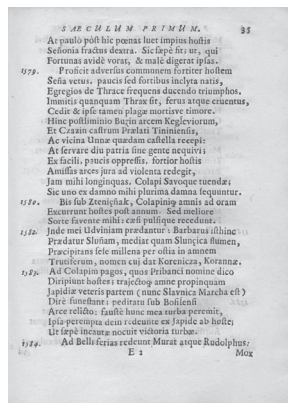
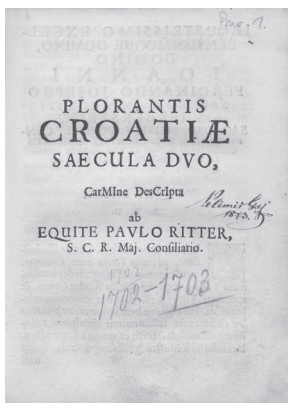
- upoznati rad središnjega laboratorija za konzervaciju i restauraciju Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu
- osvijestiti mogućnosti povezivanja društvenih i prirodoslovnih znanosti

Vanjska poveznica: <https://drive.google.com/file/d/1TWPs3gAzO-DmYjUkn8rpx3-G3eMvAmn-N/view?usp=sharing>.

Aktivnost 3: Ulomak iz razgovora L. Plejić Poje sa Zrinkom Blažević, povjesničarkom i prevoditeljicom djela s latinskoga jezika (intervju objavljen u *Vijencu*, književnome listu za umjetnost, kulturu i znanost, godište XXVIII, broj 699.–700., prosinac 2020.; dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/699%20-%20700/prevoenje-s-latinskog-egzotican-je-izazov-31113>) (korelacija: *Latinski jezik*)

Učenik će:

- promišljati o važnosti poznavanja i razumijevanja latinskoga jezika za hrvatsko kulturno nasljeđe
- razumjeti u predmodernom i suvremenom kontekstu pojam *lingua communis*

Iz razgovora L. Plejić Poje s prevoditeljicom Zrinkom Blažević

To nas upućuje na činjenicu da je latinski jezik, premda je njime do polovice 19. stoljeća napisano mnogo više nego na hrvatskom jeziku, za nas danas višestruko mrtav jezik. Čitatelji koji mogu čitati latinsku dionicu hrvatske književnosti u izvorniku doista su malobrojni.

Budući da je većina djela hrvatske elitne književne i znanstvene produkcije do duboko u 19. stoljeće bila pisana latinskim jezikom, uopće ne treba naglašavati koliko je prevođenje s latinskoga važno za poznavanje i razumijevanje kulturnog nasljeđa jer znanje latinskoga jezika danas više ne pripada u samorazumljive i uobičajene intelektualne vještine. Osim toga, latinski jezik je do prije dvjestotinjak godina bio *lingua communis* europske književne i kulturne produkcije i dominantni medij kulturnih transfera i to kako horizontalno, među europskim književnim regijama, tako i vertikalno, od kanonske antičke baštine preko srednjovjekovnoga kršćanskog i humanističkog do baroknoga i prosvjetiteljskoga kulturnog nasljeđa. Stoga se slažem da bez kvalitetnih prijevoda danas ne može biti ni kvalitetnih književnih, znanstvenih ni povijesnih istraživanja.

Prevođenje stihova iziskuje veći napor od prevođenja proze, zar ne? Što znači prevoditi stihove s latinskoga? Konkretnije, *Uplakana Hrvatska* ispjevana je u heksametrima. Kako se taj stih prepjevava na hrvatski? Koje poteškoće stoje pred prevoditeljima?

Nisam sigurna da mogu dati jednoznačan odgovor na pitanje je li prevođenje stihova zahtjevnije od prevođenja proze. Meni osobno mnogo veći estetski užitak i intelektualni izazov predstavlja prevođenje poezije pa mi se čini da utoliko iziskuje i manji napor. Dakako, to je u prvome redu stvar talenta i afiniteta svakoga pojedinog prevoditelja. (...) Ono što općenito nastojim sustavno provoditi u svojim prijevodima, kako onim proznim, tako i metričkim, jest korištenje suvremenoga hrvatskog standarda uz izbjegavanje arhaizama i stilski obilježenih riječi. S druge strane, u prijevodima latinske poezije uvijek poštujem izvornu versifikacijsku shemu, što znači da latinski kvantitativni metar preoblikujem u hrvatski kvalitativni stih. (...) Što se prevođenja heksametara

tiče, to i nije toliko zahtjevno jer je u pitanju metar koji je po svojoj akcentnoj strukturi, u kojoj se smjenjuju daktili i spondeji, najviše nalik na prozu pa se stoga poglavito koristio u epskim žanrovima, za artikulaciju „narativnijih” sadržaja.

Aktivnost 3: Izabrani ulomci P. R. Vitezovića: *Dva stoljeća uplakane Hrvatske*

Učenik će:

- radom u paru (radom u skupini) uvježbavati povijesne tehničke koncepte: kontinuitet i promjena, rad s povijesnim izvorima, vrijeme i prostor
- usporednom analizom pisanoga teksta i lente vremena kronološki opisati tijek i rastumačiti osmanska osvajanja hrvatskih zemalja

Iz posvete grofu Ivanu Ferdinandu Josipu Herbersteinu 8. 1. 1703. (str. 25–27.)

„Nesumnjivo ćeš se začuditi, presvijetli grofe, što nesretnu sudbinu svoje domovine, oplakanu tužnim jecajem i suzama, TEBI posvećujem. (...) Neprestane su ratne okolnosti tako već više stoljeća pustošile Hrvatsku: jer pusta su polja, pusta su naselja i gradovi, pusti su kašteli, puste su utvrde, pusta su svetišta, pošto su njezini seljaci, njezini građani, njezini plemići, njezini velikaši, njezini svećenici i posječeni – da, ubijeni, ili otjerani u vječno ropstvo, ili pak protjerani i prognani. To je čitavu području dalo nadasve tužan izgled, koji ne samo da svagda moraju oplakivati građani, i koji ne samo da je dostojan suosjećanja susjeda, nego štoviše i sućuti kršćanskoga svijeta. Stoga, dok sam tako razmatrao negdašnje nesreće i tolike strašne udarce koje je Hrvatska pretrpjela, ljubav mi je naputala duh da neuglađenim stihovima(...) objavim njezine tužaljke, premda nitko od smrtnika ne može pobrojiti, a još manje primjerenim čuvstvima iskazati sva zla koja je pretrpjela u posljednja dva stoljeća. (...) Štoviše taj dugotrajni odsječak vremena kanim spasiti od nedostojna zaborava.”

240 – 263 stih; str. 48-49.

„(...) Vix Sirmia rura
 Deplanxi et plebem, parva in regione colonam:
 En Muhačinus ager (de muscis nomen adeptus
 Omine non fausto) totum proclamat ad orbem
 Infandam caedem populi procerumque suorum,
 Regis et interitum; qui cleri hortamine motus
 Sancitam pacem cum Turco Principe rumpens,
 Disparibus sociis turbatoque ordine adorsus
 Certamen fatale fuit; sed sobrius hostis,
 Atque sui parens dictis sine lite strategi,
 Praevaluit victor! Tanto truculentior ausu,
 Quanto supplicior potius pro pace rogabat.
 Pannonii Hyrvatique Duces, primique Dynastae,
 Praelati, magnique viri cum milite forti
 Confusi Dacis misere sternuntur in arvis:
 Ut captos inter, gladiique furore peremptos,
 Millia bis centum numerem: Rexque ipse fugaci
 Praecipitatus equo, limoso Karas in amne,
 Cum vita in patriam conceptum extinxit amorem:
 Atque hinc Ungaricis et prima et summa ruina
 Invaluit terris, et pars amissa coronae.“

INVOKACIJA (1- 13 stih; str. 34-35.)

„Di, quibus est hominum rerumque suprema potestas,
 Et nihil occultum: quorum solo omnia nutu
 Principium et finem capiunt; sine numine vestro
 Nec spirat mortalis homo; quo crimine laesos
 Infelix tantas Hörvathia movit in iras,
 Quod nec Bellorum nec Pacis tempore digna
 Solamen sentire fuit? Date (quaeso) benigni
 Postremos saltem posse enumerare dolores,
 Quos lacrymae lenire solent; toleratus inde
 Aerumnas ventura suas ut perferat aetas:
 Aut forsan vestro felicitur illa favore,
 Quanto maiorum fuerit servata labore?
 Prospiciat sic docta. Iuvat meminisse malorum.“

781 – 804 stih, str. 80-81.

„Tunc post lustra duo redeunt infausta Sigeto
 Fata meo, totum Turcorum Rex Orientem
 Unius exitio trahit arcis. Ut hacce subacta
 Pannonios posthac decurrat tutius agros,
 Hinc Styrae, illic Australes et Morvanas
 Depraedetur opes, villas populetur et arces.
 Nil moror; expedio Banum cum pube fideli,
 Qui, si forte cadant turres cum moenibus arci,
 Martia Threiciis opponat pectora telis.
 Tantam sustinuit vim Prorex strenuus istic,
 Quantae Europeus vix non succumberet orbis:
 Corruerantque prius turres et moenia circum
 Quam defensoris virtus. Tandem undique saevius
 Arctatus flammis, funesta egressus ab arce
 Praeclarum fecit generosus miles agonem,
 Neve locum aut laudis quid vivus cederet hosti.
 Intravit vacuum sic Thrax inglorius arcem,
 Militiae atque Ducum praemulta caede solutam.
 Praesidii pars magna mei sublata Sigheti est;
 Sed tutanda suis fuerat sic Patria natis,
 Sic arae atque foci: tali signanda liquore
 In Superos, Regemque fides, amor inque propinquos
 Rite fuit: postquam naturae debita mors est:
 Felix, pro Patriae mors consecrata salute.“

„Jedva oplakah Srijem i žitelje malog tog kraja,
 Kadli Mohačko polje (što ime po muhama dobi
 Kao nesretni znamen) čitavu objavi svijetu
 Pokolj nezreciv naroda svoga i plemstva,
 Kao i zator kralja, koji na nagovor klera
 Razvrgnu mir koji bješe sklopljen s turskim sultanom.
 Saveznici bez sloge i vojničke trupe bez reda
 Presude ovu bitku i dušman trezveniji mnogo,
 Čiji vojskovođe nalog bez ikakve slušaju kavge,
 Pobjednik posta! Jezvivijim pothvat čini se više
 Kad se poniznije potom prosi za sklapanje mira.
 Vođe Hrvata i Ugra, prvaci svi i vladari.
 Svećenici, plemići, kao i hrabri vojnici
 Zajedno satrpi bijedno leže na dačkome polju:
 Dvjesto tisuća tako izbrojih ja zarobljenika
 Kao i smaknutih mačem: kralj pak zbačen je s konja
 Koji je bježao, te u blatnoj karašičkoj rijeci
 Izgubi život i ljubav što gojaše prema domaji.
 To je prvi i glavni bio za ugarske zemlje
 Izvor propasti kao i razlog što izgubi krunu.“

„Bozi čijoj su vlasti podložni ljudi i stvari,
 Ništa skriveno vam nije i samo na zapovijed vašu
 Ima početak i konac; bez vašega miga božanskog
 Ne može disati smrtnik; koji vas uvrijedi zločin,
 Nesretna Hrvatska čime li srdžbu izazva vašu
 Da joj ne date čutjeti niti u ratu ni miru
 Dostojnu utjehu neku? Dajte, dobrotivci, (molim)
 Barem da izbroji ona jade što zadnji ju snađu.
 Tako će blažiti suze da bi strpljivije potom
 Ona izdržati znala nevolje budućeg doba.
 I! bi zbog sklonosti vaše sretnijom postati mogla
 Kad ju tolikim trudom nekoć spasiše predi?
 Znajući sve, neka se nada. Korisno sjećat se zala.“

„Nakon petoljeća dvaju Siget moj zadesi sudba
 Nesretna, turski tad sultan čitav povede Istok
 Utvrdu zatrpi jednu, kako bi mogao potom,
 Siguran, posve se mirno kretati panonskim krajem,
 Ovdje grabeći štajerska, ondje austrijska blaga,
 Kao i moravske usto robeći tvrde i sela.
 Bez oklijevanja poslah bana s mladeži vjernom,
 Koji će, ako padnu tornji i zidine tvrde,
 Tračkom suprotstaviti koplju svoje junačke grudi.
 Takvoj se odupre sili ovaj junački potkralj,
 Kakvoj umalo nije podlegla cijela Europa:
 Prije se bjehu survale kule i zidine grada
 Negoli krepost braničat! Dorskora bijesnim odasvud
 Okružen ognjem on izlaz sprema iz pogubne tvrde,
 Preslavnu bje bitku taj plemenit vojnik,
 Da za života ne prepusti dušmanu mjesto ni počast.
 Tračanin sramotno uđe tako u utvrdu praznu,
 Prethodno poklavši vođu s čitavom njegovom vojskom.
 Makar je važna sigetska utvrda oteta meni,
 Tako potomci svojoj trebaju braniti domaju,
 Ognjišta ko i oltare, svojom zapečatiti krvlju
 Vjeru u Boga i kralja, ljubav spram bližnjega svoga.
 Kada već svatko po prirodi mora umrijeti, sretnik
 Onaj je koji posvetio smrt je spasom domaje.“

1321 – 1390 stih, str. 112-117.

„Non ausus contra Senam procedere Passa,
Ad Kolapim vertit, Sissanamque impetit arcem
Ante lacessitam. Quam lata est Savia tellus
Ad Kolapim flumen, quam longa ad rura Turonis,
Nil nisi Threïciae video tentoria gentis.
O miseram, quam omni fiducia parte reliquit!
Arx quassata feris noctuque diuque balistis
Assultu crebro petitur, iam diruta magna
Parte sui, extremum tamen expertura pariculum,
Non cessura hosti, vel in uno milite spirans.
(...)”

Vix mea tam celebrem vulgarat fama triumphum,
Dum mihi moesta novos declamat praefica luctus.
In rabiem versus Murat hac ex clade suorum,
Nec minus ob, nati lugentem fata, sororem:
Cum valido Exarchum Bellonae robore mittit,
Turcorum damna ulturum, mortemque Sinanis.
Et iam Kupçinnæ pagos pars una tenebat,
Quam Petrus Erdoedus magna cum strage repellit.
Centum sed pedites Sissana non procul arce,
Egregios iuvenes Turcus mihi sustulit ensis.
Obsidet at maior Sissanam exercitus oram:
Utque oppugnatam, defensam fortiter, arcem
Tandem vi magna capit: omnes ense trucidat
Et iacit in Kolapim, pretiosam piscibus escam.“

2594 – 2627 stih, str. 191.

„Tandem postremo saeculi cum fine secundi
Sperabam finem sortiri posse malorum,
Et rebus fortasse frui cum pace secundis:
Quo magis afflictus damnato Marte, quietem
Caesaris augusta Turcus poscebat ab Aula,
Et demum obtinuit: praefixa Karlović arce
Sirmiaci ruris, qua sit congressus utrinque
Ut conscribantur pacis nova iura. Sed illic,
Me sine, tractatum de me fuit.“

„Dalje se protiv Senja paša ne usudi ići,
Nego se vrati na Kupu i napadne sisačku tvrđu,
Kuju već kinjaše prije. Posvud po posavskom kraju,
Sve do Kupe i dalje po široku Turovu polju
Posvuda vidim ja samo šatore tračkoga roda.
Jadnu me sa svih strana napusti uzdanje moje!
Kulu danju i noću potresaju topovske kugle,
Napade česte trpi, premda je velikim dijelom
Ruševna, ipak će strašnu iskusiti ona opasnost,
Ali podleći neće dok jedan vojnik bar živi.
(...)”

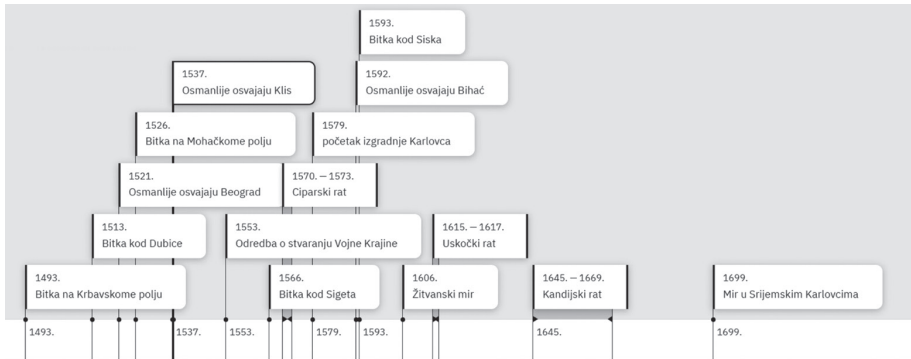
Jedva da glas se tada o pobjedi razglasi mojoj,
Kadli je tužaljke nove narikača počela pjevat.
Murata obuzme srdžba zbog ovog poraza strašnog
Kao i poradi sestre, što udes je žalila sinov:
Stoga rat posla vezira sa snagama moćnim,
Štete da osveti turske, kao i Sinanov usud:
Dio vojske već sada drži kupçinska sela,
Njega uz silne gubitke potjera Erdody Petar.
Ali haramija sto je, blizu sisačke tvrđe,
Divnih mladića, meni turska smaknula sablja.
Sisačku obalu potom opsjela silna je vojska:
Premda je branjena hrabro, napokon zauzmu tvrđu
Strašnom silinom: ljude sve su posjekli mačem,
Bacili potom u Kupu da njima nahrane ribe.“

Prigodna pjesma Petra Črnkovića (recepција djela, str. 206-207.)

„RITTER Eques maestum renovasti Paule dolorem,
Dum plangis Patriam, deflet et ipsa suos.
His binis saeculis o quantos perdidit illa,
Qui pro se pugnent, pignora chara, Duces.
Ammissos deflens Heroes gaudet, amantes,
Claro set fortes, tot se habuisse viros.
(...)”
Naso pöeta tibi cedat qui se gemit, et flet:
Esto Vergilius qui memor es Patriae.
Et quia pro Patria scribis tu digna, laboras
Non minus, ipsa tibi proemia debet, Eques.

„Viteže RITTERU Pavle, što obnovi boli domaje,
Jeca i ona u glas s tobom dok guši te plač.
Vođe kolike, što za nju ratuju, izgubi ona,
Porod predragi svoj, u zadnja stoljeća dva.
Plaćuć za svojim junacima, ona se raduje ipak:
Mnogi njen bijaše muž pouzdan, slavan i jak.
(...)”
Neka se Nazon, što plače i tuguje, pred tobom skrrije:
Budi Vergilije ti, spomen domaji si sveđ.
Tebi što trudiš se dostojno njezinu pisati povijest,
Sama domaja će dat, viteže, počasti sve.“

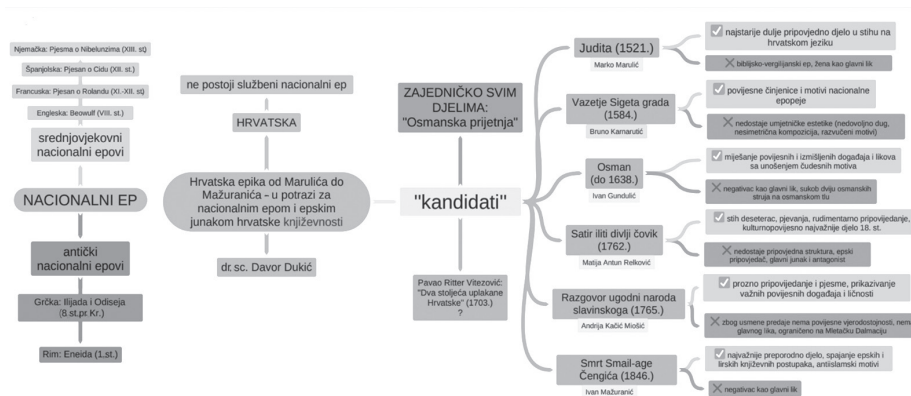
Uz aktivnost 3: Lenta vremena za pomoć u rekonstrukciji povijesnoga slijeda osmanskih osvajanja (preuzeto iz Glučina, M., Ristić, V., Turk Pre-sečki, V. *Zašto je povijest važna. Udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije.* Zagreb: Profil Klett, 2019.).

Aktivnost 4: Shematski prikaz stručnoga članka D. Dukića: „Hrvatska epika od Marulića do Mažuranića” (članak dostupan na: https://issuu.com/znahorica/docs/hrvatska_epika_od_maruli_a_do_ma_urani_a_-_stru_ni) (korelacija: *Hrvatski jezik i književnost*)

Učenik će:

- služeći se stečenim znanjem iz Hrvatskoga jezika ponuditi svoje argumente za prihvaćanje ili opovrgavanje teze o Vitezovićevo djelu kao „mogućem kandidatu za hrvatski nacionalni ep”

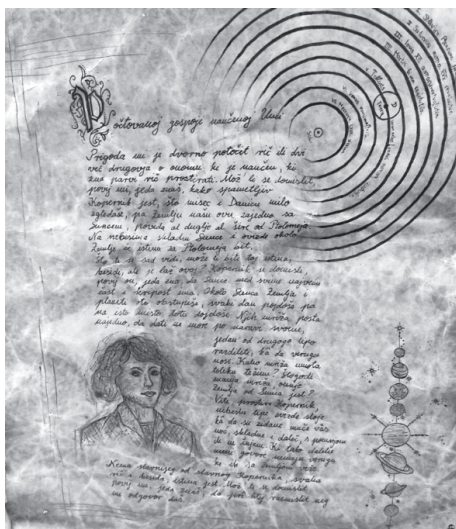
• **VREDNOVANJE ZA UČENJE/KAO UČENJE: samostalni učenički rad**
(*ključni pojmovi: Uplakana Hrvatska, osmanska osvajanja, epika, stih, polihistor*)

- različit format prikaza željenoga sadržaja iz nastavne teme (likovni rad, pjesma, intervju, povijesni esej, digitalna vizualizacija i sl.)
- provjera uspješnosti provedbe nastavnih aktivnosti (razumijevanje pojmova)
- sloboda kreativnog izražavanja
- poticanje samostalnosti u radu
- stvaranje želje za daljnjim istraživanjem i osvještavanjem specifičnoga područja interesa

Primjeri učeničkih radova

Slika 1. Rad učenice Marije Kralj, 2. L (program prirodoslovne gimnazije)

Slika 2. i 3. Radovi učenica Ane Škrtić i Ani Einwalter, 3. L (program prirodoslovne gimnazije)

LITERATURA

- Ahlbäck, Anders. 2018. Unwelcome knowledge. Resistance to pedagogical knowledge in a university setting, c. 1965.–2005. u: *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge*. Johan Östling, Erling Sandmo, David Larsson Heidenblad, Anna Nilsson Hammar, Kari H. Nordberg, ur. Lund: Nordic Academic Press: 125–143.
- Beane, James. 1997. *Curriculum Integration*. New York: Teachers College Press.
- Blažević, Zrinka. 2002. *Vitezovićeve Hrvatska između stvarnosti i utopije: ideološka koncepcija u djelima postkarlovačkog ciklusa Pavla Rittera Vitezovića: (1652. – 1713.)*. Zagreb: Barbat.
- Buljubašić-Kuzmanović, Vesna. 2014. Integrirani kurikulum u funkciji razvoja pedagoških kompetencija. *Pedagoški istraživanja*, 11 (1): 95–109.

- Bruner, Jerome S. 1960. *The Process of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dewey, John. 1938. *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Edgerton, Richard. 1990. *Survey Feedback from Secondary School Teachers that are Finishing their First Year Teaching from an Integrated Mathematics Curriculum*. Washington, DC: ED 328–419.
- Fogarty, Robin. 1991. Ten Ways to Integrate Curriculum. *Educational Leadership* 49 (2): 61–65. http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_199110_fogarty.pdf [zadnji pristup 19. 3. 2022.]
- Kiper, Hanna. Mischke, Wolfrang, (prev. Adamček, Vladimir). 2008. *Uvod u opću didaktiku*. Zagreb: Educa
- Jacobs, Heidi Hayes. 2010. *Curriculum 21: Essential Education for a Changing World*. Alexandria, VA: ASCD.
- Jembrih, Alojz. Jukić, Ivana. 2016. *Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba: (1652. – 1713.): zbornik radova s 3. međunarodne kroatološke konferencije „Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652. –1713.)”*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Kosić, Ivan. (ur.) 2013. *Pavao Ritter Vitezović u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: u povodu 300. obljetnice smrti*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Mayer, Hilbert. 2005. *Što je dobra nastava*. Zagreb: Erudita.
- Miller, John P. 1990. *Holistic Learning: A Teacher's Guide to Integrated Studies*. Toronto: OISE Press.
- Nilsson Hammar, Anna. 2018. Theoria, praxis and poiesis: Theoretical considerations on the circulation of knowledge in everyday life. *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge*. Johan Östling, Erling Sandmo, David Larsson Heidenblad, Anna Nilsson Hammar, Kari H. Nordberg, ur. Lund: Nordic Academic Press: 107–124.
- Östling, Johan. Sandmo, Erling. Larsson Heidenblad, David. Nilsson Hammar, Anna. Nordberg, Kari H. (ur.) 2018. *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge*. Lund: Nordic Academic Press.

- Sarasin, Philipp. 2011. Was ist Wissensgeschichte?. *Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur*, 36 (1): 159–172.
- Vitezović, Pavao Ritter. 2019. (kritičko izdanje latinskog izvora priredili Zrinka Blažević i Bojan Marotti, s latinskog prevela Zrinka Blažević). *Dva stoljeća uplakane Hrvatske/Plorantis Croatiae saecula duo*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Vitezović, Pavao Ritter. (ur. Violeta Moretti i Gorana Stapanić). 2019. *Epistolae metricae*. Split: Književni krug.
- Vygotsky, Lev S. 1978. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Soberman. ur. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Whitty, Geoff. Rowe, Gabrielle. Aggleton, Peter. 1994. Discourse in Cross-curricular contexts: limits to empowerment. *International Studies in Sociology of Education* 4 (1): 25–42.

DIGITALNI IZVORI I DOKUMENTI

- <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/> [zadnji pristup 24. 2. 2022.]
- http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf [zadnji pristup 24. 2. 2022.]
- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html [zadnji pristup 25. 2. 2022.] (Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik)
- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_143.html [zadnji pristup 24. 2. 2022.] (Kurikulum nastavnoga predmeta Latinski jezik)
- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html [zadnji pristup 24. 2. 2022.] (Kurikulum nastavnoga predmeta Povijest)
- http://www.cidree.org/fileadmin/files/pdf/publications/Cross-curricular_Final_Report.pdf [zadnji pristup 18. 3. 2022.] („Cross-curricular themes in secondary education. Report of a CIDREE collaborative project”)

- <http://www.cidree.org/> [zadnji pristup 18. 3. 2022.]

ŠKOLSKI UDŽBENICI

POVIJEST

- Birin, Ante, Šarlija, Tomislav, Magaš, Tihana. 2022. *POVIJEST 2: udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Alfa.
- Katušić, Maja, Ledić, Stipe, Dukić, Ivan, Šašić, Miroslav. 2020. *POVIJEST 3: udžbenik iz povijesti za treći razred gimnazije*. Zagreb: Alfa.
- Gračanin, Hrvoje, Petrić, Hrvoje, Tomorad, Mladen. 2020. *POVIJEST 2, SVIJET PRIJE NAS: udžbenički komplet za povijest u drugom razredu gimnazije*. Zagreb: Meridijani.
- Brković, Vjera, Bušljeta, Rona, Petrić, Hrvoje, Šimetin Šegvić, Filip, Šimetin Šegvić, Nikolina, Tomorad, Mladen. 2020. *POVIJEST 3, SVIJET PRIJE NAS: udžbenički komplet za povijest u trećem razredu gimnazije*. Zagreb: Meridijani.
- Glučina, Martina, Ristić, Vedran, Turk Presečki, Valerija. 2020. *ZAŠTO JE POVIJEST VAŽNA? 2: udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil Klett.
- Budor Despot, Anita, Despot, Igor. 2020. *ZAŠTO JE POVIJEST VAŽNA? 3: udžbenik povijesti za treći razred gimnazije*. Zagreb: Profil Klett.
- Detling, Denis, Peklić, Ivan, Samaržija, Zdenko. 2020. *TRAGOVI 2: udžbenik povijesti s dodatnim digitalnim sadržajem u drugom razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Artić, Igor, Muškardin, Dijana, Santica, Ivan. *TRAGOVI 3: udžbenik povijesti s dodatnim digitalnim sadržajem u trećem razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

HRVATSKI JEZIK

- Zrinjan, Snježana, Sorčik, Višnja. 2020. *LICA KNJIGA 2: čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazija i četverogodišnjih strukovnih škola (140 sati godišnje)*. Zagreb: Alfa.

- Dujmović Markusi, Dragica, Rossetti-Bazdan, Sandra. 2020. *KNJIŽEVNI VREMEPLOV 2: čitanka za drugi razred gimnazije i četverogodišnjih strukovnih škola (140 sati godišnje)*. Zagreb: Profil Klett.
- Serdarević, Korana, Čubrić, Marina, Gligorić, Igor Marko, Medić, Igor. 2020. *HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 2: integrirani udžbenik hrvatskoga jezika s dodatnim digitalnim sadržajima u drugome razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zrinjan, Snježana, Sorčik, Višnja. 2020. *LICA KNJIGA 3: čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazija i četverogodišnjih strukovnih škola (140 sati godišnje)*. Zagreb: Alfa.
- Dujmović Markusi, Dragica, Rossetti-Bazdan, Sandra. 2020. *KNJIŽEVNI VREMEPLOV 3: čitanka za treći razred gimnazije i četverogodišnjih strukovnih škola (140 sati godišnje)*. Zagreb: Profil Klett.
- Serdarević, Korana, Čubrić, Marina, Gligorić, Igor Marko, Medić, Igor. 2020. *HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 3: integrirani udžbenik hrvatskoga jezika s dodatnim digitalnim sadržajima u trećem razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

LATINSKI JEZIK

- Bagarić, Jadranka. 2019. *LINGVAE LATINAE ELEMENTA 1: udžbenik latinskoga jezika s dodatnim digitalnim sadržajima za 2. godinu učenja u gimnazijama*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bagarić, Jadranka. 2020. *LINGVAE LATINAE ELEMENTA 2: udžbenik latinskoga jezika s dodatnim digitalnim sadržajima za 2. godinu učenja u gimnazijama*. Zagreb: Školska knjiga.

AN INTEGRATIVE APPROACH TO TEACHING ON THE EXAMPLE OF AN INTERDISCIPLINARY TEACHING TOPIC BASED ON THE WORK OF P. R. VITEZOVIĆ „TWO CENTURIES OF WEEPING CROATIA”

SUMMARY

In this paper, the author will try to connect the scientific and pedagogical spheres of education by finding common ground between modern transfer theories and integrative didactics on the example of an interdisciplinary teaching topic for the second grade of high school based on the work of P. R. Vitezović (1652 – 1713) „Two Centuries of Weeping Croatia”. Integrative didactics as a theory of action replaces or crosses linear teaching models and assumes three basic learning outcomes: knowing, doing and being. Student competencies can be developed in monodisciplinary, multidisciplinary, interdisciplinary, and transdisciplinary settings; the last three represent one of the integrative processes. In order for teachers to be able to implement integrative teaching topics from different disciplines in a practical and sound manner, they must be encouraged to go beyond subject specialization. Therefore, when preparing materials for teaching interdisciplinary topics, it is necessary to include a review of the professional and relevant literature with a summary of the latest scientific findings so that teachers can complete their professional competencies and gain insight into different perspectives and possibilities of the integrative approach to learning and teaching. Using the example of the teaching topic Ottoman Conquests of Croatian Territories, based on the work of Pavle Ritter Vitezović: „Two Centuries of Weeping Croatia”, the subjects of history, Croatian and Latin are interdisciplinary connected. A rich critical bilingual edition, enriched with an introductory literary-historical study, allows for diverse use in secondary schools, depending on the inclinations of individual teachers, classes or schools. In addition to prepared materials and activities for direct classroom work, it highlights key approaches to achieving outcomes that complement acquired and new professional knowledge in subject areas for teachers and, indirectly, for their students. In this way, concrete ways of developing and upgrading existing curriculum topics, modernizing learning and teaching according to new scientific achievements are presented, with an emphasis on popularizing the humanities.

Key words: integrative didactics, Pavao Ritter Vitezović, interdisciplinary teaching